

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата педагогічних наук,

доцента **Борисенко Наталії Михайлівни**, доцента кафедри теорії та методики дошкільної та початкової освіти

Херсонського державного університету

на дисертаційне дослідження **Замятної Оксани Леонідівни**

«Професійна адаптація майбутнього вчителя початкової школи у процесі педагогічної практики», подане на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти 0101 – Педагогічна освіта в спеціалізовану вчену раду Д 26.133.06 у Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ

Останнім часом тенденції розвитку суспільства, особливо в умовах пандемії, що кардинально вплинула на різні складові національних освітніх систем: методологію та зміст освіти, освітні програми, очікувані результати навчання тощо, підіймаються питання якісної підготовки педагогічних кадрів, здатних швидко адаптуватися до професійної діяльності.

Актуальність дисертаційного дослідження, виконаного Замятною О.Л., обумовлена окресленими авторкою протиріччями, що існують між зростаючими вимогами до практичної підготовки вчителя початкової школи та реальним рівнем його професійної готовності, відносно низьким рівнем професійної адаптації у порівнянні з референтними країнами.

Необхідність підвищення якості підготовки майбутніх учителів початкової школи визначено рамками кваліфікації, проголошено у нормативно-правових документах та закріплено у професійному стандарті вчителя. Вагома роль у підготовці вчителя-професіонала належить чітко змодельованому освітньому процесу, що має інтегрувати сучасні поняття, концепції, принципи і підходи, тобто забезпечити набуття здобувачами освіти досвіду професійної діяльності у процесі педагогічної практики з урахуванням особистісних та професійних потреб і можливостей.

У цьому контексті особливо важливою постає проблема оновлення змісту,

форм та методів, передусім, забезпечення зрозуміlosti та прозоростi кваліфікацiї вiдповiдно до сучасної освiтньої парадигми, яка концентрується на забезпеченнi компетентнiсного, практично-орiєнтованого пiдходу.

Авторкою правильно вiдзначено, що тема професiйної адаптацiї i опанування педагогiчної дiяльнiстю вчителем початкової школи є актуальною, так як сьогоднi недостатньо отримати професiйну освiту, а необхiдне безперервне вдосконалення професiйних навичок.

У вступi дослiдження дисертанткою обгрунтовано актуальнiсть i ступiнь розкриття проблеми дисертацiйної роботи; визначено її мету, завдання, об'ект, предмет, гiпотезу, охарактеризовано методи дослiдження; розкрито наукову новизну, теоретичне i практичне значення; подано вiдомостi про апробацiю основних положень та отриманих результатiв наукового пошуку, наведено iнформацiю про структуру та обсяг дисертацiї.

Наукова новизна i теоретичне значення дослiдження полягають у тому, що авторкою обгрунтовано поняття «професiйна адаптацiя майбутнього вчителя початкової школи у процесi педагогiчної практики», уточнено сутнiсть базових понять: «професiйна адаптацiя», «професiйна педагогiчна пiдготовка», «педагогiчна практика», «професiйна готовнiсть студента до виконання професiйних функцiй», визначено мотивацiйно-аксiологiчний, когнiтивний, дiяльнiсний, рефлексивний компоненти структури професiйної адаптацiї майбутнього вчителя початкової школи у процесi педагогiчної практики, схарактеризовано етапи професiйної адаптацiї майбутнього вчителя початкової школи у процесi педагогiчної практики.

Розроблений авторкою дiагностичний iнструментарiй оцiнки професiйної адаптацiї, якiсно прописанi тренiнги для пiдвищення рiвня професiйної адаптацiї у процесi педагогiчної практики можуть бути повноцiнно застосованi в освiтньому процесi закладiв вищої освiти України.

Результати роботи вплинули на удосконалення програми виробничої практики для студентiв спецiальностi 013 «Початкова освiта», першого (бакалаврського) рiвня вищої освiти та створення методичних рекомендацiй до монiторингових дослiджень професiйної адаптацiї майбутнього вчителя

початкової школи.

Дисертантка спромоглась розкрити, обґрунтувати і перевірити педагогічні умови професійної адаптації майбутнього вчителя початкової школи у процесі педагогічної практики, змоделювати зміст і форми проведення педагогічної практики, запропонувати і перевірити такий засіб сприяння працевлаштування, як соціальні мережі.

На думку дослідниці, використання зазначеного ресурсу з метою сприяння працевлаштування за фахом дозволяє суттєво покращити взаємодію між студентами та потенційними роботодавцями, врахувати потреби пошукувачів роботи, актуалізувати запити студентів і, в результаті, пришвидшити та покращити професійну адаптацію випускників.

Основні підходи та ідеї щодо особливостей професійної адаптації майбутніх учителів під час педагогічної практики, що розкриті в дослідженні, можуть бути використані у процесі адекватного конструювання освітніх програм і кваліфікацій у вищій школі, забезпечити зрозумільність і відповідність результатів навчання, набутих компетентностей, підвищити відповідальність за створення власних внутрішніх систем забезпечення якості освітніх програм та їх реалізації, досягти гнучкості, оперативності в реагуванні на різноманітні потреби здобувачів і користувачів вищої освіти, сприяти запровадженню в освітню теорію і практику сучасних понять, концепцій, принципів і підходів.

У першому розділі «Теоретичні основи професійної адаптації майбутнього вчителя початкової школи у процесі педагогічної практики» здобувачкою зроблено ґрунтовний аналіз проблеми, що дозволило схарактеризувати базові поняття дослідження: «професійна адаптація», «професійна педагогічна підготовка», «педагогічна практика», «професійна готовність студента до виконання професійних функцій», «професійна адаптація майбутнього вчителя початкової школи у процесі педагогічної практики».

Погоджуємося з визначеннями авторки, що професійна адаптація майбутнього вчителя початкової школи є процесом пристосування майбутнього вчителя до професійної діяльності, її умов, досягнення планової продуктивності

праці та відповідності між професійними намірами, інтересам, якостями особистості та вимогами професійного стандарту.

Здобувачкою у межах дослідження встановлено, що період професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи має розглядатися, як ключовий етап його професійної адаптації, оскільки недооцінювання практичної складової професійної педагогічної підготовки в результаті може привести до несприйняття молодим фахівцем себе у ролі вчителя.

Незаперечним є і твердження здобувачки, що навіть за умови високого рівня теоретичної готовності до педагогічної діяльності, професійна адаптація майбутнього вчителя може відбуватися повільно і складно, якщо для цього не створено відповідні сприятливі умови, перш за все, у процесі педагогічної практики.

Важливим з точки зору сучасних освітніх, соціальних, психологічних тенденцій та філософським є визначення дисертантою поняття «професійна адаптація майбутнього вчителя початкової школи у процесі педагогічної практики» як поетапного динамічного процесу гармонізації професійних намірів, особистісних якостей та вимог професії здобувача вищої освіти, що передбачає його входження у квазі-професійне та реальне професійне середовище із дотриманням принципу наступності, при якому відбувається поступове набуття ним педагогічного досвіду, усвідомлення професійних функцій, пристосування до умов та особливостей професійної діяльності вчителя початкової школи.

Заслуговує на увагу і аналіз проблеми адаптації через призму українських наукових досліджень (табл.1.1.). Важливим з точки зору сучасних освітніх тенденцій є розмежування дисертантою понять «професійна адаптація» та «соціальна адаптація», виділення професійної орієнтації, як первого етапу допрофесійної підготовки майбутнього фахівця (табл. 1.2.с.40).

Логічним, на наш погляд, є виокремлення дисертантою основних функцій педагогічної практики, у тому числі й діагностичної, що уможливило у подальшому виділення критеріїв професійної адаптації майбутнього вчителя початкової школи, визначення відповідних рівнів у процесі її моніторингу під

час проходження педагогічної практики та експериментальну перевірку основних компонентів педагогічних умов професійної адаптації. Матеріали першого розділу відображені у 5 публікаціях автора.

У другому розділі ««Педагогічні умови професійної адаптації майбутнього вчителя початкової школи у процесі педагогічної практики» авторка, обґрунтувала добір мети, змісту, характеру і результату діяльності майбутніх учителів початкових класів та визначила педагогічні умови успішної адаптації:

Здобувачка охарактеризувала та кожну із визначених педагогічних умов та визначила їх універсальний характер. Так, логічно і послідовно дослідниця обґрунтувала доцільність удосконалення змістово-методичного забезпечення, яке має бути спрямовано на розвиток професійної адаптації у процесі педагогічної практики, особливо когнітивного та діяльнісного компонентів практики.

У ході проведення аналізу сучасного стану професійної адаптації майбутнього вчителя початкової школи, дослідницею були виділені недоліки побудови освітнього процесу та базові методологічні підходи на яких має ґрунтуватися система практичної підготовки майбутнього фахівця.

Аналіз освітньо-професійних програм та навчальних планів підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю «013 Початкова освіта» першого (бакалаврського) рівня щодо змісту та обсягів практичної підготовки в різних закладах вищої освіти (таб. 2.1) дозволив розробити систему поетапних практично-орієнтованих, проблемно-пошукових завдань практики, що сприяли розвитку рефлексивних умінь, осмисленню важливості власної педагогічної діяльності.

Заслуговує на увагу узагальнення досвіду діяльності Центрів компетентності університету та розробка тренінгів професійної адаптації.

Впровадження Замятною О.Л другої педагогічної умови здійснювалося шляхом корекції педагогічної діяльності практиканта на етапі його входження у професійне середовище, що передбачало індивідуальне та групове наставництво, створення сприятливого освітнього середовища; попередження виникнення у практикантів проблемних ситуацій та труднощів.

Третя педагогічна умова втілювалася дисеранткою шляхом спрямованого впливу на формування рефлексивного компоненту професійної адаптації майбутнього вчителя початкової школи у процесі педагогічної практики, що, водночас, забезпечує можливість управляти та вчасно корегувати процес професійної адаптації.

Взаємозв'язок педагогічних умов професійної адаптації майбутнього вчителя початкової школи у процесі педагогічної практики представлений на рис 2.2. доводить логічність та послідовність розкриття автором важливих понять проблеми дослідження. Важливими, на нашу думку є і вивчення систем моніторингу у зарубіжних країнах, які представлені у додатках (Додаток Практичне значення для реалізації умов має запропонована класифікація бар'єрів, що виникають у процесі адаптації до професійної діяльності (таблиця 2.2.). Матеріали другого розділу відображені у 4 публікаціях автора.

Розроблені етапи та методику педагогічного експерименту, аналіз результатів експериментальної роботи та оцінка її ефективності представлені дисеранткою у третьому розділі: «Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов професійної адаптації майбутнього вчителя початкової школи у процесі педагогічної практики». Розроблені критерії сформованості професійної адаптації: *мотиваційно-ціннісний*, *знаннєвий*, *праксеологічний* та *рефлексивно-аналітичний* є адекватними до структури професійної адаптації та представлені у таблиці 3.1.

У даному розділі було представлено етапи і методику експериментального дослідження, що передбачало перевірку ефективності розроблених умов адаптації у процесі педагогічної практики. Педагогічний експеримент з відповідними етапами (3.1 – 3.2) був проведений з комплексним використанням методів, прийомів і засобів психолого-педагогічного дослідження, здійсненням відповідних вимірювань, аналізом і математично-статистичною обробкою отриманих результатів дослідження, перевіркою і підтвердженням статистичної значущості.

У дисертації висвітлено організацію і хід педагогічного експерименту, проаналізовано й інтерпретовано результати дослідно-експериментального

дослідження. Під час добору контингенту для експерименту на констатувальному, формувальному та контролльному етапах дослідження, враховувалась однорідність вибірки, яка пов'язана з курсом навчання та спеціальністю. У роботі використані як колективні, так й індивідуальні форми діагностики, а також емпіричні методи (спостереження, бесіди, тестування). Заслуговує на увагу створення та використання електронного контенту, а саме: програм практики, електронного навчальний курс (ЕНК) на платформі Moodle, методичних рекомендацій, «сторінки» у соціальній мережі, анкетування у вигляді Google Form, «сторінки» відділу практики і працевлаштування у соціальній мережі «Facebook» («Фейсбук»), що забезпечує ефективність підвищення рівня професійної адаптації майбутнього вчителя початкової школи у процесі педагогічної практики.

У ході проведення експериментальної роботи було забезпечене чітке дотримання Замятною О.Л вимог щодо застосування статистичних методів обробки результатів: визначення вибіркової сукупності за методикою розрахунків I. Кокрена, незапланований характер вибірки слухачів, незалежність учасників експерименту. Перевірка валідності отриманих результатів відбувалося з урахуванням критерію Пірсона (χ^2). Результати педагогічного експерименту оприлюднено у трьох наукових і методичних публікаціях авторки.

Отримані дисертанткою в ході дослідження результати дозволяють уважати, що поставлені завдання виконані і мета дослідження досягнуті. Достовірність та обґрунтованість наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації, забезпечується кількома чинниками – системністю та логічністю викладення матеріалу, широтою й різноманітністю опрацьованої здобувачкою джерельної бази, використанням результатів педагогічного дослідження.

Аналіз дисертаційної роботи та автoreферату Замятної Оксани Леонідівни дозволяє дійти наступного висновку: дисертантка на високому рівні володіє методами порівняльного системного аналізу, планування й проведення наукового дослідження, узагальнення й аналізу одержаних результатів. Ідеї і

висновки, що становлять суть дисертації, характеризуються самостійністю та неупередженістю. Положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, ґрутовно викладені в опублікованих науково-методичних працях дисертантки. Кількість та повнота висвітлення положень дисертаційного дослідження у наукових публікаціях, оприлюднення результатів дослідження у науково-метричних базах за темою дисертації відповідають чинним вимогам та є більш ніж достатніми. Заслуговує уваги і оприлюднення результатів у міжнародних науково-практичних конференціях, круглих столах та освітніх заходах.

У цілому, позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Замятної Оксани Леонідівни, висловлюємо деякі зауваження:

1. Розділ 1.3. «Характеристика сучасного стану професійної адаптації майбутнього вчителя початкової школи у процесі педагогічної практики» бажано подати стисліше і конкретизувати ті положення, які є вихідними для подальшого дослідження.

2. Сприймання змісту дисертаційної роботи значно спростила б наявність у третьому розділі структурно-функціональної моделі професійної адаптації майбутнього вчителя початкової школи у процесі педагогічної практики, на якій було б відображене мету, зміст, етапи, концептуальні положення, принципи та підходи до організації процесу, але вона винесена у додаток К с.252.

3. Не зменшуючи важливості ґрутовного підходу до розроблення електронних ресурсів (програм практики, електронного навчального курс (ЕНК) на платформі Moodle, методичних рекомендацій, «сторінки» у соціальній мережі, анкетування у вигляді Google Form, «сторінки» відділу практики і працевлаштування у соціальній мережі «Facebook» («Фейсбук»), вважаємо, за необхідне автоматизувати анкетування таким чином, щоб здобувач освіти мав змогу аналізувати власну професійну діяльність, сформованість професійних педагогічних умінь та навичок протягом усіх етапів педагогічної практики.

Проте, слід зазначити, що означені зауваження і побажання стосуються складних і дискусійних питань, які не впливають на загальний високий

науковий рівень дисертації та не піддають сумніву основні наукові результати, отримані дисертантом.

Аналіз дисертаційної роботи, автореферату та опублікованих праць дисертантки дає підстави зробити загальний висновок, що дисертаційне дослідження Замятної Оксани Леонідівни **«Професійна адаптація майбутнього вчителя початкової школи у процесі педагогічної практики»**, подане на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00. 04 – теорія і методика професійної освіти, є завершеним, цілісним, самостійним науковим дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

За актуальністю обраної теми, науковою новизною і практичним значенням отриманих результатів робота Замятної Оксани Леонідівни **«Професійна адаптація майбутнього вчителя початкової школи у процесі педагогічної практики»**, відповідає нормативним вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою КМУ від 24 липня 2013. № 567 (зі змінами). Вважаємо, що все це є підставою для присудження Замятній Оксані Леонідівні наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00. 04 – теорія і методика професійної освіти.

Кандидат пед. наук, доцент
кафедри теорії та методики
дошкільної та початкової освіти
Херсонського державного університету

Наталія Борисенко

